Rijselseweg 80, Ieper

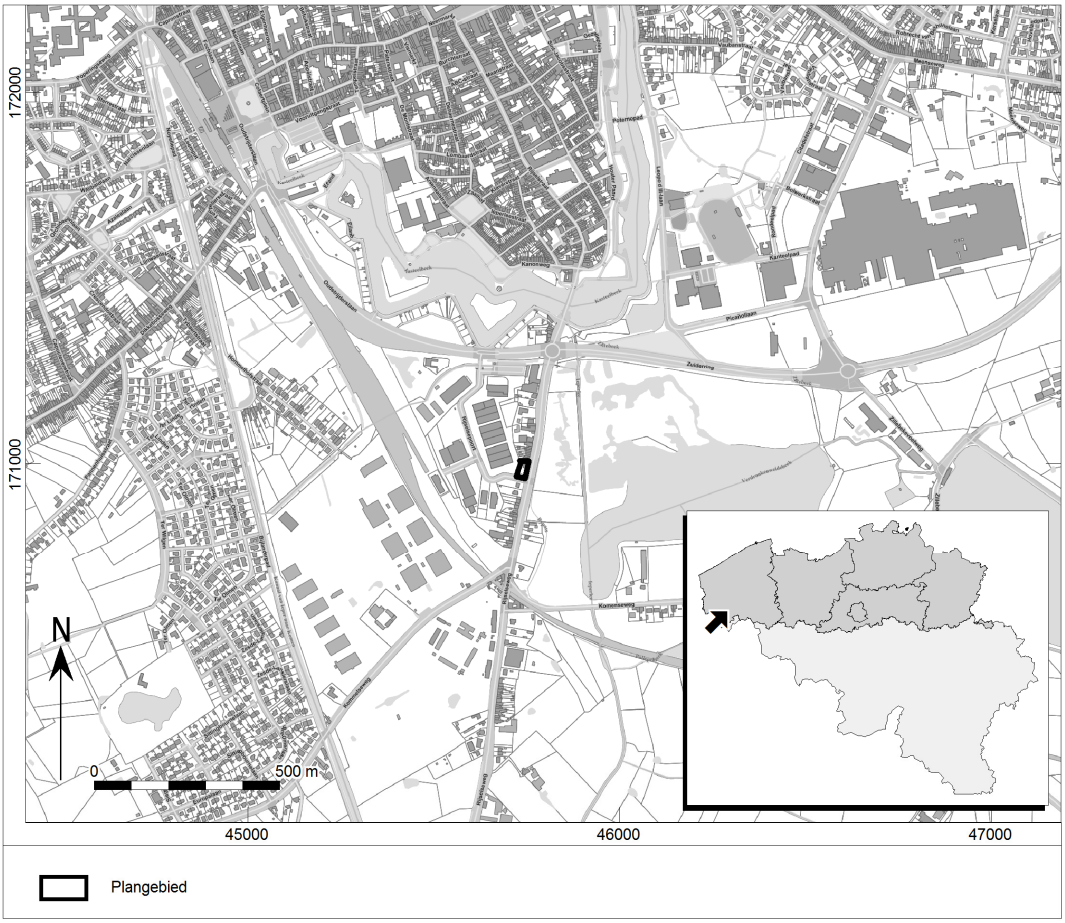
Programma van Maatregelen

Auteur:
A. Schoups (veldwerkleider)

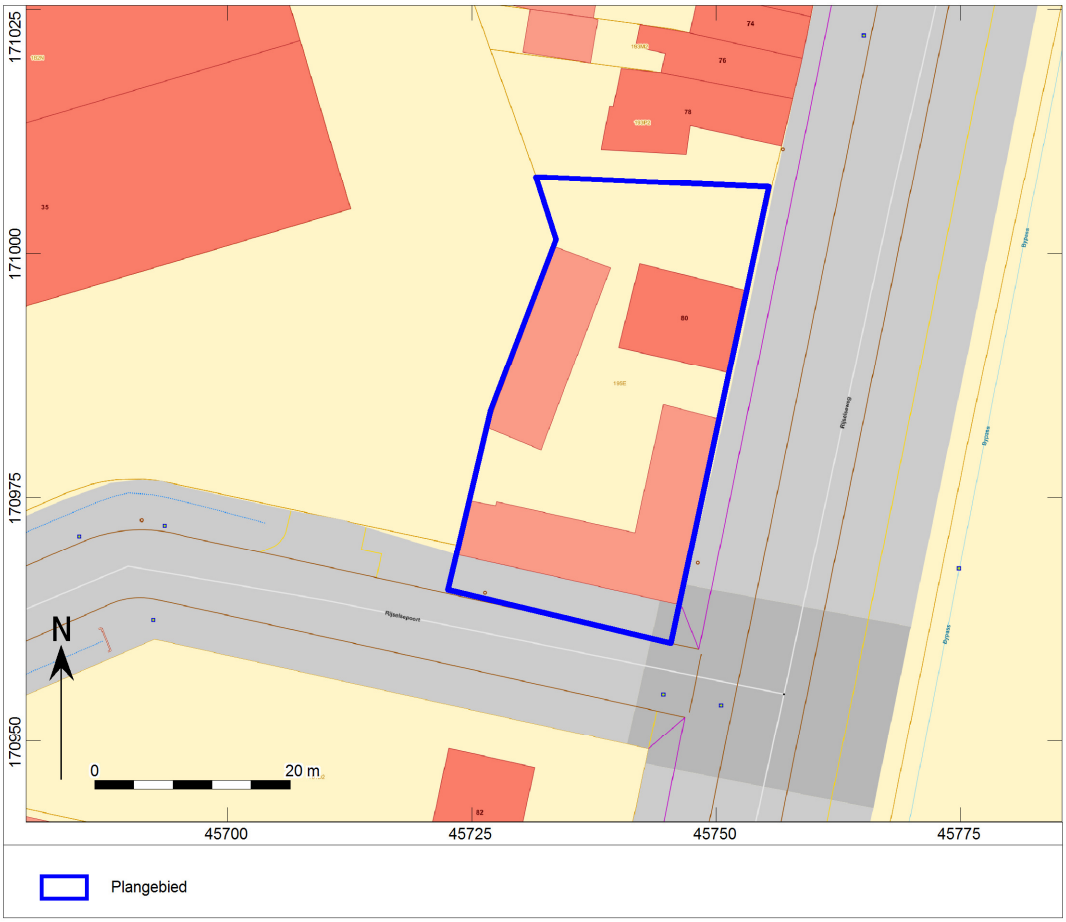
Autorisatie:
J.A.G. van Rooij (OE/ERK/Archeoloog/2017/00169)

1 Inleiding

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in juli - augustus 2017 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Rijselseweg 80 te Ieper (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen oprichting van een nieuw DATS 24 (Discount Automatic Tanking Service) tankstation met CNG (compressed natural gas).

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.

2 Uitgevoerde vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het plangebied is aan de Rijselseweg gelegen, net buiten het centrum van de stad Ieper, tussen de 13de-eeuwse en de 14de-eeuwse omwalling, en bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone. Ieper is ontstaan aan de Ieperlee en de landweg Brugge-Rijsel.

Op basis van de historische kaarten kon bepaald worden dat er mogelijk een windmolen en een gebouw binnen het plangebied gelegen waren. Het gaat over de Carotmolen, een houten graanwindmolen. De molen zou al voor 1744 opgericht zijn. De molen is namelijk al zichtbaar op de Historische kaart uit 1744. Op de Ferrariskaart is de molen buiten het plangebied gelegen, maar dit heeft mogelijk te maken met de accuraatheid van de kaart. De vandermaelenkaart, de Popp-kaart en de topografische kaart uit 1873 bevestigen de ligging van de Carotmolen binnen het plangebied. In 1800 werd de molen verwoest door een orkaan, in 1801 werd de molen herbouwd en in 1870 werd de molen afgebroken.

Op basis van de CAI zijn meerdere archeologische meldingen bekend uit de omgeving van het plangebied. Het gaat telkens over meldingen van Laat Middeleeuwse en Nieuwe Tijdse vondsten en structuren. Zo werd op amper 170m ten oosten van het plangebied een ambachtelijke wijk uit de Late Middeleeuwen opgegraven. Deze wijk behoorde tot de Sint-Michiels parochie en werd in 1383 verwoest. In de 17de eeuw werd het gebied onder water gezet.

Het plangebied is momenteel bebouwd door een hoeve met bijgebouw en stallingen. In het noordoosten van het plangebied is ook een klein kapelletje gelegen. Onder een gedeelte van het woonhuis in het oosten van het plangebied is een kelder gelegen. Deze kelder reikt tot 2m diep. Ook onder het bijgebouw in het zuiden van het plangebied is een kelder gelegen. Het gaat over een aardappelkelder van 1,5m hoog. De diepte van de overige funderingen is niet gekend, maar vermoedelijk gaat de bodem tot minstens 0,8m diep

verstoord zijn door deze funderingen. Tussen de gebouwen werd de bodem verhard. Ook hier is de diepte van de verstoring niet gekend, maar vermoedelijk dient er rekening gehouden te worden met een verstoring van minimum 20cm diep.

Op basis van deze gegevens worden, binnen het plangebied, funderingsresten van de molen verwacht of resten van een mogelijke kelder.

2.1 Resultaten van het bureauonderzoek

Uit het bureauonderzoek blijkt dat er binnen het plangebied mogelijk resten aanwezig zijn van een windmolen die voor 1744 gebouwd werd en mogelijk ook van bebouwing uit dezelfde periode. Deze resten zullen bestaan uit funderingen. Op basis van deze gegevens adviseert het Vlaams Erfgoed Centrum om een proefsleuvenonderzoek uit te voeren eens de bovengrondse infrastructuur verwijderd is. Op basis van dit onderzoek kan de exacte locatie van de funderingen bepaald worden en kan een gebied afgebakend worden dat nadien eventueel opgegraven dient te worden.

Aangezien de bovengrondse structuren momenteel nog aanwezig zijn binnen het plangebied, is het niet mogelijk om al een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Hierdoor wordt de archeologienota volgens het uitgesteld traject opgesteld.

2.2 Geplande werken

Het doel van de werken is om, binnen het plangebied, een DATS 24 tankstation op te richten met CNG (‘compressed natural gas’) voor voertuigen en bijhorende groenaanplanting. Het tankstation zal dus niet enkel de traditionele brandstoffen aanbieden, maar ook het natuurvriendelijke CNG of aardgas voor voertuigen.

Om deze bouwwerken te verwezenlijken dienen de bestaande gebouwen, met uitzondering van de kapel, afgebroken te worden. De kelders worden eveneens verwijderd, alsook de aanwezige verharding.

Het tankstation zal twee pompeilanden omvatten met een overkragende luifel en een technisch lokaal. In het westen van het plangebied komt een brandmuur om het tankstation van de omgeving af te scheiden. De inrit wordt voorzien aan de Rijselseweg en de uitrit aan de Rijselsepoort (afb. 3).

De brandmuur in het westen van het gebied zal opgetrokken worden met de stenen die gerecupereerd worden van de hoeve. Deze muur komt op de locatie waar zich momenteel de achtergevel van de stallingen bevindt. De brandmuur krijgt een hoogte van 2,8m. De fundering van deze muur zal tot 1,5m diep reiken (afb. 4).

Het technisch lokaal komt langs de brandmuur te liggen en zal bekleed worden met gerecupereerde stenen van de hoeve. De fundering van dit gebouw zal eveneens tot 1,50m diep reiken. Het lokaal dient echter ook op paalfunderingen geplaatst te worden. Mogelijk zullen ook de brandmuur en de kolommen van de luifel ondersteund worden door een paalfundering. De luifel komt centraal in het plangebied te liggen. De kolommen worden dus mogelijk door een paalfundering ondersteund, maar indien dit onnodig blijkt zal de fundering van de kolommen tot 1,5m diep reiken.

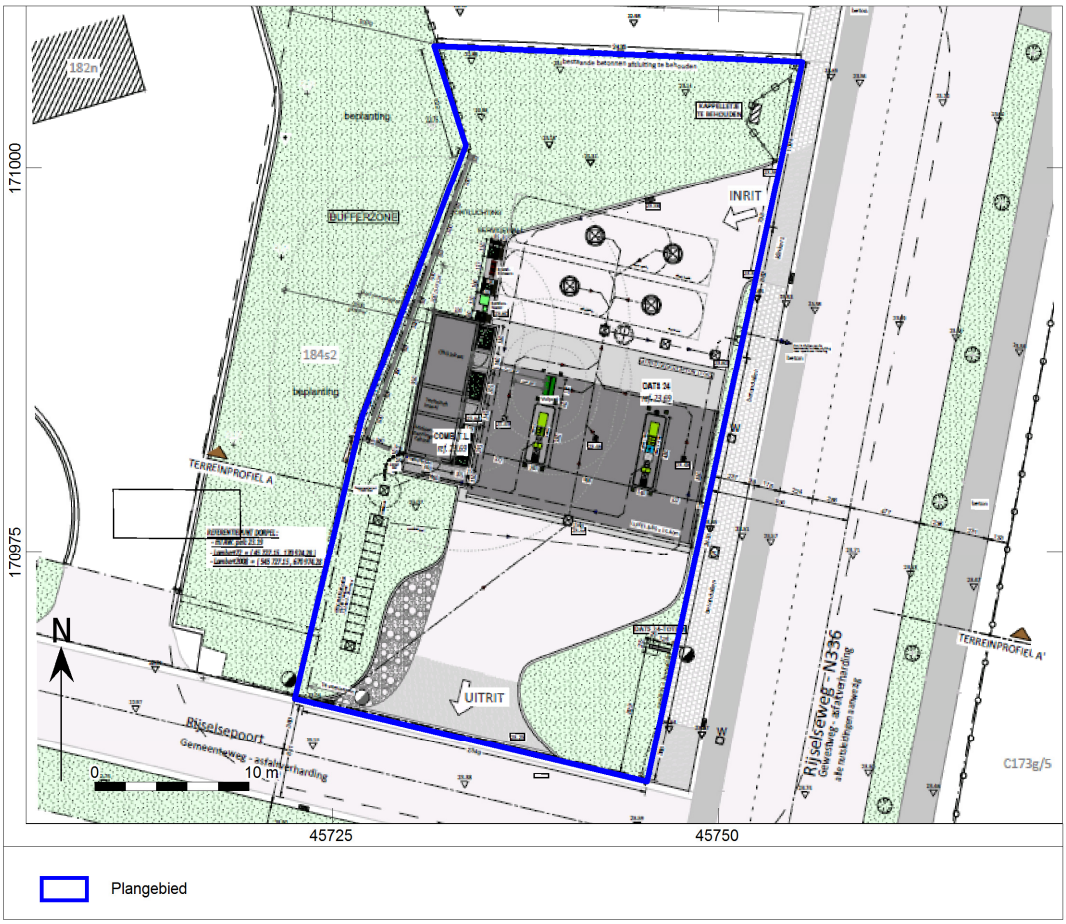
Ten zuiden van het technisch lokaal kom een regenwaterput te liggen. De regenwaterput zal een inhoud van 7500l hebben en zal daardoor op een diepte van 2,7m –mv komen te liggen. Ten zuiden van de regenwaterput komt een infiltratiebekken te liggen. Dit bekken krijgt een oppervlakte van 12,24m^2 en de aanzetdiepte zal 1,2m –mv zijn (afb. 3).

In het noorden komen de tanks te liggen. Deze komen op een diepte van 4,5 tot 5m –mv te liggen (rode zone op afb. 4). Naast de tanks is een beige blok zichtbaar op afbeelding 4. Door de fundering en de kelder van de aanwezige hoeve, zal de bodem hier, door de afbraakwerken, verstoord worden tot een diepte van ongeveer 2,3m –mv. De olieafscheider, die op afbeelding 4 door een paarse cirkel wordt aangeduid, komt net ten zuiden van de tanks te liggen op een diepte van maximaal 2,5m –mv.

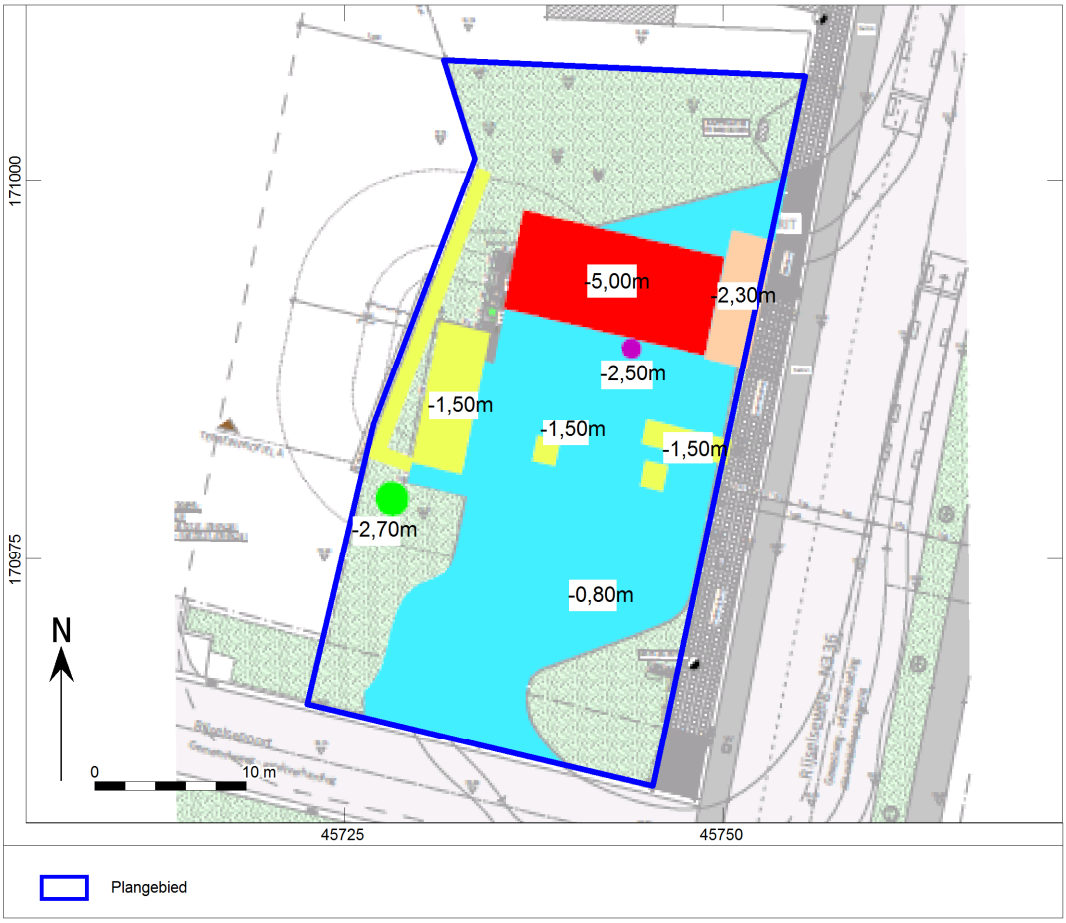
De verharding zal aangelegd worden in vloeistofdicht beton. Op afbeelding 4 wordt de verharding in het blauw weergegeven. De verharding zal tot 0,8m diep reiken.

De nieuwe riolering komt op een diepte van maximum 1,6m –mv te liggen en wordt via de bestaande huisaansluiting op de openbare riolering aangesloten.

Rondom het tankstation komt een groenzone te liggen, met vooraan lage beplanting en achteraan hogere beplanting en bomen.

Afb. 3. Afbeelding van de geplande situatie.

Afb. 4. Plan van de uitgravingsdieptes.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

3.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Aanleg DATS 24 tankstation
Locatie:	Rijselseweg 80
Plaats:	Ieper
Gemeente:	Ieper
Provincie:	West-Vlaanderen
Kadastrale gegevens:	Gemeente Ieper, Afdeling 1, Sectie D, nummer 0195E.
Coördinaten (*bounding box; Lambertcoördinaten (EPSG:31370)*	45.731,5 / 171.007,9 45.755,4 / 171.007,0 45.722,4 / 170.965,7 45.745,5 / 170.960,4

3.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

a. Onderzoeksdoelen

Het proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden nadat de bovengrondse infrastructuur verwijderd wordt. Het is belangrijk dat de bodem tijdens deze afbraakwerken nog niet geroerd wordt. Aan de hand van het proefsleuvenonderzoek kan de exacte locatie van de funderingen van de windmolen en de bebouwing bepaald worden en kan een gebied afgebakend worden dat nadien eventueel opgegraven dient te worden.

b. Voorbeelden onderzoeksvragen

Ten behoeve van het proefsleuvenonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding? Komt dit overeen met de vaststellingen uit het booronderzoek?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, …) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
    - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
    - Wat is de omvang?
    - Komen er oversnijdingen voor?
    - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, …)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de gedeeltelijke afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

3.3 Onderzoeksmethoden, strategieën en technieken

Proefsleuvenonderzoek

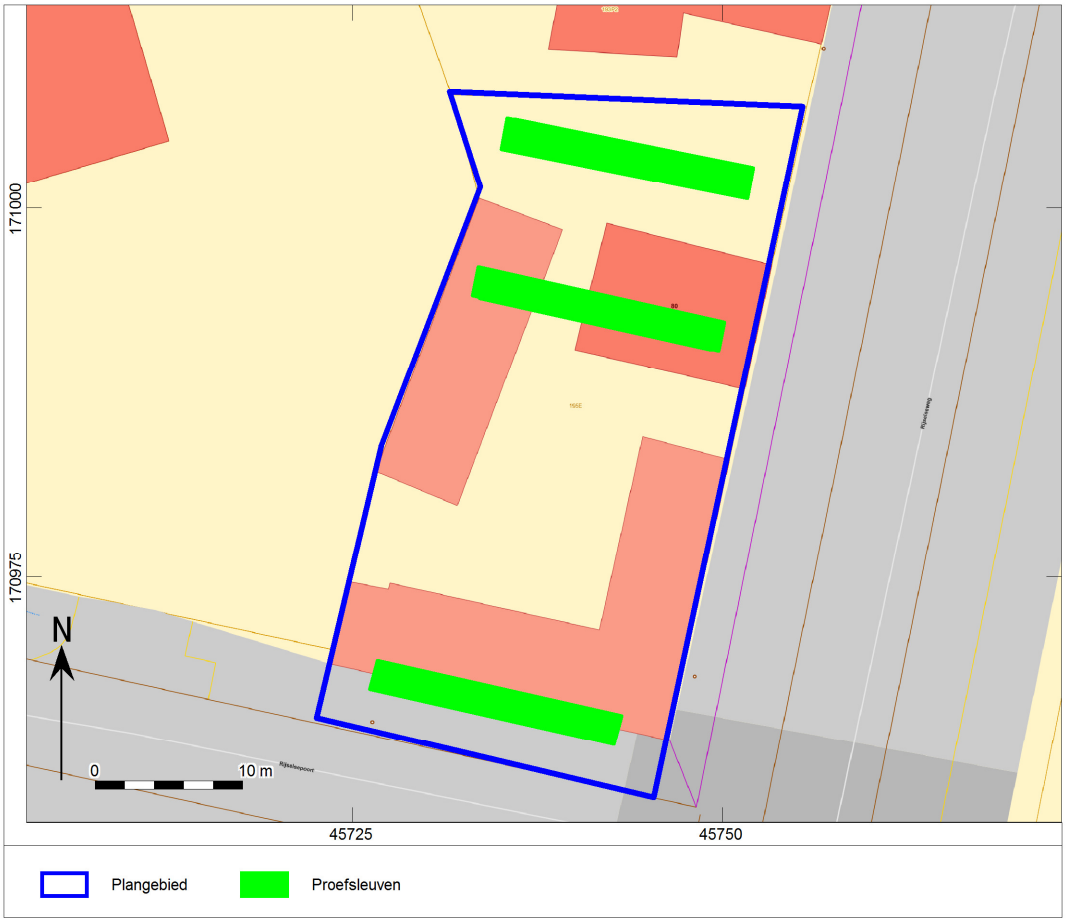
Het proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden nadat de bovengrondse infrastructuur verwijderd is. Het is belangrijk dat de bodem tijdens deze afbraakwerken nog niet geroerd wordt. Om een betrouwbaar beeld te kunnen vormen van de aanwezige archeologie binnen de zone voor grondverbetering, zal een oppervlakte van ongeveer 12,5% worden onderzocht door middel van proefsleuvenonderzoek. Er is gekozen voor dit percentage omdat op die manier genoeg oppervlakte onderzocht kan worden om een goede archeologische verwachting te bekomen van het plangebied. Verder concentreren de proefsleuven zich op de gebieden waar de archeologische verwachting het grootste is, namelijk daar waar de bodem intact is. Het proefsleuvenonderzoek dient alleen om een beter grip te krijgen op de archeologische verwachting. Indien er archeologie aanwezig blijkt te zijn, dient een vervolg onderzoek plaats te vinden in de vorm van een vlakdekkende opgraving in de zones waar uit het proefsleuvenonderzoek archeologische resten aanwezig blijken te zijn.

In totaal worden er 3 proefsleuven gepland. Deze hebben een afmeting van 2x17m en hebben een oostzuidoost-westnoordwest oriëntatie. In totaal beslaan de proefsleuven een oppervlakte van 102m^2, wat overeenkomt met ongeveer 10% van het plangebied. Verder is er nog ruimte voor ongeveer 2,5% van het plangebied om extra kijkvensters te plaatsen waar nodig. De proefsleuven zullen worden uitgegraven tot op het eerste archeologisch leesbare niveau. De aanleg van kijkvensters is nodig om een spoor of een concentratie van sporen waarvan de interpretatie en de waardering niet onmiddellijk duidelijk is, beter te kunnen onderzoeken. Mogelijk kunnen deze ook een schijnbare afwezigheid van sporen aantonen. Kijkvensters worden, afgezien van hun ligging, afmeting en vorm, op dezelfde wijze als proefsleuven aangelegd.

Op basis van de historische kaarten wordt verwacht dat de windmolen zich in het noorden van het plangebied bevindt. Het tweede gebouw wordt echter in het zuiden van het plangebied verwacht. Op basis van deze verwachting wordt er een proefsleuf in het noorden van het plangebied aangelegd en een tweede in het zuiden van het plangebied (afb. 5). De locatie van de derde proefsleuf werd bepaald aan de hand van de geplande werken. Op deze locatie worden namelijk de tanks aangelegd, waardoor er een afgraving tot 5m –mv nodig is. Dit maakt het interessant om ook hier een proefsleuf aan te leggen. Er zou dan eventueel nog een kijkvenster geplaatst kunnen worden ter hoogte van het technisch lokaal.

Het proefsleuvenonderzoek zal als volgt worden uitgevoerd:

- Er zal worden gegraven met een graafmachine met gladde bak.
- Op alle locaties vindt het graven plaats op aansturing van een archeoloog.
- Bij het verdiepen worden vondsten per stratigrafische laag verzameld. Het vlak en stort wordt met een professionele metaaldetector systematisch en vlakdekkend onderzocht. De vulling uit de gecoupeerde sporen wordt ook nagezocht met de metaaldetector.
- Bij de aanleg van de vlakken wordt vondstmateriaal per stratigrafische eenheid of per spoor verzameld. Indien deze niet herkenbaar of aanwezig zijn, worden vondsten in vakken van 2 x 2 m verzameld. De verzamelstrategie kan al naar gelang de bevindingen worden aangepast.
- Indien sprake is van vondstconcentraties (crematies, concentraties scherven, vuursteen), worden deze als puntlocaties ingemeten. Metaalvondsten (uitgezonderd spijkers) worden eveneens als puntlocaties ingemeten.
- Vondsten worden zoveel mogelijk aan een spoor of laag toegewezen. Gesloten vondstcomplexen worden integraal verzameld. Stortvondsten worden indien mogelijk per sleuf verzameld en geregistreerd.
- Het te documenteren vlak wordt waar nodig geschaafd, gefotografeerd, ingekrast en direct digitaal ingemeten met een *robotic Total Station* (rTS). Met de rTS worden vlak- en maaiveldhoogtes digitaal ingemeten.
- Een representatief deel van de sporen wordt gecoupeerd voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.
- Alle antropogene sporen worden gefotografeerd, ingetekend (schaal 1:20) en beschreven. Het restant van de gecoupeerde sporen wordt vervolgens stratigrafische afgewerkt. Waar mogelijk worden sporen bemonsterd voor natuurwetenschappelijk onderzoek.
- Er worden gedurende het veldwerk foto's gemaakt van de algemene situatie, de vlakken, de profielen, van grondsporen in het vlak en van de coupes. Voor publicitaire doeleinden en/of eventuele communicatie-uitingen worden geregeld actie- en sfeerfoto's gemaakt.
- Fragiele en/of belangwekkende vondsten worden op de plaats van aantreffen gefotografeerd alvorens gelicht te worden.
- Profielen en coupes worden schaal 1:20 getekend. De profielen zullen bij een eenduidig profiel gedocumenteerd worden door middel van profielkolommen om de 20 meter. Indien de stratigrafische bodemopbouw complex is of sterk afwisselend is, zal een lengteprofiel worden gedocumenteerd. Op de profieltekeningen worden de TAW-hoogten gezet en tevens zal de hoogte van het opgravingsvlak aangegeven worden op de tekening. Bij grote profieltekeningen kan, na afstemming met het bevoegd gezag, een andere schaal worden gehanteerd.
- Bij het aantreffen van bijzondere archeologische resten, worden opdrachtgever en bevoegde overheid onmiddellijk gewaarschuwd. In gezamenlijk overleg tussen partijen zal vervolgens worden bepaald hoe met deze resten dient te worden omgegaan.
- Indien een proefsleuf niet volledig kan worden aangelegd zoals gepland als gevolg van hevige begroeiing of bebouwing, dient de proefsleuf in overleg met de bevoegde overheid te worden verplaatst of opgedeeld, waarbij de sleuf zo veel mogelijk zijn oorspronkelijke positie zal behouden.
- De grond wordt gestockeerd langs de werkputten. Daarbij wordt de bovengrond gescheiden gehouden van de andere grond. Na het documenteren en afwerken van de werkput wordt de grond terug gestort (in lagen van max. 50 cm) en aangereden.

Afb. 5. De proefsleuven gepland binnen het plangebied.

Het onderzoek wordt uitgevoerd conform de bepalingen in de Code van Goede praktijk, specifiek zoals verwoord in hoofdstukken 7 tot 12.

3.4 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk. Indien tijdens het veldwerk blijkt dat een afwijking noodzakelijk dan wordt dit gemotiveerd beschreven in de nota.